

ПРИЯТЕЛИ

Двамата седяха на топлите скали. В краката им се галеше морето.

“Ще се сбъдне ли всичко това, Дамяне?”

“Разбира се, но няма да е скоро. Три години ни трябва, за да се дипломираме, после три години с корабите – значи след шест години!”

“Шест години... - промълви замечтано Емил. – Непременно ще пътуваме! – оживи се внезапно той. – Не зная ти, но аз никога не бих се отказал от мечтата си да поскитам по света като корабен лекар!”

“Нито пък аз – възрази приятелят. – Защо мислиш, че аз бих се отказал?”

“Не зная, но се страхувам, че нещо ще се случи и че ще се откажеш от плаването. Твърде много се влияеш от вашите...”

“Не! – каза Дамян твърдо. – Този път няма да ми попречат. Каквото и да стане, ще пътуваме!”

Емил гледаше замислен залеза.

“Как мислиш, така ли залязва слънцето в тропиците?”

“Залязва чудно красиво – уверено отвърна Дамян. – С ярки багри. Залезът там е кратък, но вероятно е много красив.”

Замълчаха, загледани в пурпурния сплескан диск, докато се скри зад ниските очертания на брега. Остана само отражението – златисто-кърваво. Двамата вървяха по тясната крайбрежна пътека.

“Като се върнем, ще си направим хижа край морето, нали Дамяне?”

“Иска ли питане? Малка рибарска хижичка край брега...”

“Някъде на тихо, самотно място...”

“Някъде на юг... Там брегът е чудесен!”

Емил присви очи, сякаш да си припомни острите извивки на брега, гъстите дъбрави, слезли чак до морето, малките заливи със златен пясък, скалистите фиорди, прозрачната синева на водата...

“Ще си построим къщичка, а около нея ще засадим лози и овошки...”

“И на всяка цена – смокини!”

“Разбира се и смокини... Не ни трябва голяма хижа, Дамяне. Долу една стая за дневна и горе на мансардата – една спалня...”

“Че как така? – засмя се Дамян. – Искаш да кажеш, че жена ми ще се съблича вечер пред тебе, а твоята – пред мен? Много би ми било интересно!”

“Да, наистина, жените... – Емил беше забравил за това. – Ти... кога мислиш да се ожениш? – запита нерешително той.

“Знам ли? Нека първо да завърша института.”

“Аз пък смятам да направя това след като се завърна от плаването. Не е ли по-добре?”

“По-добре е, но знае ли човек какво може да му се случи?”

Вървяха мълчаливо. Пред тях лъсна сивата лента на шосето. Лъхна ги гореща миризма на асфалт. Зачакаха автобуса.

“Дамяне, понякога се чудя... дали ще останем все такива приятели, дори след като се оженим?”

“Че разбира се! Ти да ни мислиш, че ще зарежем приятелството си заради едни фусти? Мъжкото приятелство е нещо много силно!”

Автобусът се зададе.

Двамата седяха на топлите скали. Отново след три години. Вече бяха мъже. В краката им се галеше морето.

“Значи реши? Ще се готвиш за конкурс?” – попита с тъга Емил.

“Да! – с присъщия му жар отвърна приятелят. – Такова нещо не се изпуска – асистентско място и аспирантура – сам професорът ми предложи... Знаеш ли колко народ драпа за това място?”

“Знам – отвърна унило Емил. – Разбирам те. Ами морето?”

“Морето ще почака. Ще дойде време и за него!” – Дамян говореше с такова изражение, сякаш му бяха напомнили за някогашна любовница, която беше изоставил. И побърза да допълни, сякаш оправдавайки се: “Освен това не мога да оставя Катя – вероятно скоро ще се женим...”

“Да, Катя – продума с въздишка Емил. – Не те упреквам – трябва да мислиш за семейството си, за бъдещето си. – Той се усмихна. – Но все пак се надявах, че ще осъществим заедно младежките си мечти... Макар че, знаеш ли, все съм се опасявал, че нещо такова ще се случи... - Той хвърли плоско камъче и изчака, докато то спря да подскача по заспалата повърхност на морето. – Помниш ли Стайнбек? “За мишките и за хората” и мисълта на Робърт Бърнс: “И най-добре скроените мечти на мишките и хората остават понякога неосъществени...”

“Защо неосъществени! – избухна Дамян. – Просто ще ги отложи с няколко години. И без това не можем да пътуваме двама лекари на един кораб. Има ли тогава значение кой кога? Като се върнеш ти, ще тръгна аз...”

Емил поклати със съмнение глава. Той чувстваше, че това няма да стане.

“Ето – продължи Дамян, - място край морето скоро ще купим: на Катя чичо й вече е уредил нещата... Накрай селото, до самото море.”

“Какъв смисъл има? – усмихна се с горчивина Емил. – Тази есен заминавам с траулерите... Кой ще се грижи за овошките?”

“На Катя чичо й ще ги наглежда, а и аз ще прескачам от време на време.”

“А нали не сме се отказали от идеята си да построим хижа?”

“Не, разбира се!”

Преди да замине Емил напомни, че сега е времето да се засадят някои овошки.

“Виждам, че имаш мерак да видиш мястото си подредено, преди да тръгнеш, затова засади едната половина, а аз, като свърша с конкурса, ще се заема със своята...”

Емил го погледна изненадан. Досега не бяха говорили за “мое” и “твое”. Мечтите им бяха общи... Поръча на тракторист да изоре дълбоко целия парцел. После изкопа дупки и засади дръвчетата. Овошки всякакви, само смокини нямаше. За тях ходи специално в Ахтопол. Чичо му изкопа цял сноп издънки от най-хубавите – жълти, едри, като круши.

Когато накрая застана в горния край да му се порадва, нещо го загложди. Не му хареса – едната половина вече засадена, а другата - пуста, като сираче. Грабна лопатата, изкопа дупки, извади няколко смокинови фиданки от своите и ги бодна в другата

половина. “Дамян едва ли ще намери такива хубави смокини, а той обожава това дърво” – мислеше си той.

Долу, десетина метра под мястото им, в тревата ромолеше малко поточе. Какво ли не направиха, за да го включат в парцела, но не разрешиха – такъв бил планът. Дори всесилният чичо на Катя не успя да уреди това. Догодина обаче щели да правят корекции и щял да види какво може да направи.

Когато източният вятър довя първите снежинки, Емил се качи на кораба. Тази зима щеше да избяга от студа. Предстоеше им риболов в Южния Атлантис, а там по това време е лято. Той обичаше лятото повече от всичко. “Вечно да е лято, няма да ми омръзне” – казваше често той.

Дамян бе започнал новата си работа в института. Три дни преди да замине Емил отиде да се сбогува с приятеля си. Отпразнуваха както подобава раздялата, дойдоха общи приятели и колеги. Много се смяха, имаше тостове за морето и за хората в него, а и за тези, които остават на брега. Емил пи за успеха на Дамян и за Катя. Тя седеше до него и се усмихваше с големите си тъмни очи. “Тази жена ще го командва” – помисли си Емил. Като подхвърли това на шега, тя се засмя и отвърна:

“Ами, разбира се, ние, жените, сме родени да командваме!”

Дамян също се смееше, но на Емил не убягна тъжната нотка в смеха му.

Сбогуваха се сами двамата, съдържано, по мъжки. Усмихваха се, но очите им бяха тъжни.

“Ще пишеш, нали?”

“Ще ти пращам картичка от всяко пристанище.”

“В океана няма пристанища...”

Моряшкият живот се понрави на Емил. Момчетата бях здрави, изпечени от слънцето и вятъра и почти не му създаваха грижи. Само малки травми... Затова с удоволствие се зае да отговаря за библиотеката, а вечер работеше по няколко часа в рибния цех, за да получи “пай” и от улова.

Винаги беше мечтал да има свободно време, да чете, дори да пише... След като прочете почти всички интересни книги в библиотеката, взе да си води записки за бъдещия си пътепис. Обади се на Дамян с картичка от Канарските острови. От него получи писмо през февруари. Пишеше, че използвал топлите дни през зимната ваканция и побързал да се изравни с него – засадил с дръвчета и своята половина. Благодареше му за смокините. Хвалеше дръвчетата му: “Много хубави фиданки си намерил. Моите се случиха доста хилави...” Писмото донякъде огорчи Емил: “Твоите дръвчета, моите...”

Към края на февруари Дамян и Катя се ожениха. Дамян му бе писал и зачака поздравления. “Меденият” месец мина, а писмо нямаше. Емил не се обаждаше.

“Сигурно още не е получил писмото ми или пък аз – неговото. Океан е това!” – успокояваше се той. Катя се усмихваше и нищо не казваше. Чувстваше, че е още рано за атака. Тази нейна усмивка обаче жегваше Дамян по-силно и от думи.

Най-сетне картичката пристигна. Пишеше за какво ли не и едва на края: ”Значи се оженихте? Честито!” Това наскърби Дамян. Той усещаше, че приятелят му не обича твърде Катя, макар да не му го беше казвал.

“Видя ли си поздравленията? – ехидно подхвърли тя. – “Значи се оженихте?” Той какво, да не би да е смятал, че няма да се оженим?”

“Не ставай лоша, моля те! Това е картичка – какво повече може да се напише? Напълно достатъчно е! Ти какво очакваше, специални поздравления ли?”

Въпреки това остана горчилка в душата му. “Защо се меси в личния ми живот? – мислеше си. – Да не сме деца?” Това беше първата шупла в мъжката им дружба.

Дойде пролетта. Дамян намери време и прескочи до морето. Дръвчетата бяха прекарвали добре зимата. Някои колчета бяха поразклатени, но той ги притъпка и завърза отново. Понечи да завърже и Емиловите, но с изненада установи, че някой вече го беше сторил. Навярно баща му – той живееше в близкия град. “Значи така? Моето – мое, твоето – твое!” Дори не му мина през ума, че възрастният човек може да не имал време.

Дамян реши да действа самостоятелно. Отиде при чичото на Катя, а после двамата – при председателя на селсъвета. Сега правеха регулировката и моментът бе подходящ да уголемят парцела надолу към поточето. Към средата на април чичото се обади по телефона, че работата е уредена. Не го съдържа и една събота се качиха в шкодичката на Катиния баща и отидоха да видят мястото.

Парцелът беше почти удвоен – нагоре бе стигнал до горичката, а надолу бе включил поточето. Със страстта на собственик Дамян събори старата ограда и после с чичото забиха бетонни колове и опънаха бодлива тел. После грижливо почисти поточето с мотиката. Не можеше да му се нарадва – имаше си поточе в градината! “То си е мое – мислеше с ревност той, - само мое. Сам си го извоювах!”

По регулационния план парцелите вече бяха два – единият откъм поточето, а другият - до горичката. Дълго се колеба как да постъпи – да ли да ги раздели, както е по плана, или отново по дължина, както досега. Но в такъв случай по-голямата част от поточето оставаше в Емиловото място. “Потокът си е мой!” – мислеше той, но все още не се решаваше да тегли границата. “Какво пък, на Емил му се пада близо до горичката, а там е най-подходящо да си направи виличката”. Сам не усети, как в мислите му вилите станаха две. Все пак чувстваше, че подялбата нямаше да бъде справедлива – в неговата част щяха да попаднат и половината от дръвчетата на Емил, включително и всичките смокини. “Ще му ги платя! Какво да направим? Няма да ги изкореним, я!” – успокояваше се той, но безрезултатно. Решение още не можеше да вземе.

Тогава Катя, наблюдавала досега безмълвно борбата в душата му, почувства, че е време да се намеси:

“Има си план. Никой не ти дава право да го нарушаваш! Или ти ще вземеш мястото с поточето, или той. Надлъжна делба никой няма да ти разреши! Решавай!” Чичото потвърди същото.

“Добре, но не е ли справедливо все пак да теглим чоп?” – със сетни сили се бранеше Дамян.

“Как, през океана ли? И да остане поточето в неговото? Не съм съгласна! Ние издействахме разширението и имаме право на избор. А трябва да спазваме плана и закона.” Това реши въпроса. Дори не допускаше колко малко беше нужно: само да се спомене думата “закон” и всички угризения отпадат.

Така Дамян избра долната част с поточето. В следващото си писмо той писа на Емил за настъпилите промени и... зачака. След месец отговорът пристигна. Емил пишеше за моряшкия живот, за чуждите пристанища, където от време на време излизаша и само накрая, в два реда за парцелите – щом бил такъв планът, какво да се прави – ще трябва да се примирят.

Окуражен и вече успокоен, Дамян направи макар и символична оградка между двата парцела – нарязва на по половин метър гладки чамови дъски, скова ги нарядко, както бе виждал по филмите в американските дворове и после ги боядиса в бяло. Хем няма ограда, хем има – все пак всеки да си знае светото. Като застанеше отгоре и видеше своето местенце заградено, сърцето му запяваше. Направи малко басейнче, което се пълнеше от поточето, преди да напусне парцела. Да имаше начин да го събере цялото, но как? Със свито сърце гледаше как поточето с весело бълбукане навлизаше в мястото на съседа, все така игриво и гальовно, като невярна любовница. Да се заприщи потока обаче не беше възможно.

Дрвчетата растяха. Плащаше на човек от селото да ги реже, варосва и изорава. Понякога пооправяше някое дрвче от Емиловите, но времето не стигаше.

Колкото наближаваше времето до връщането на Емил, толкова повече го гложеше съвестта. Не трябваше така да раздели парцелите! Един ден не се сдържа и каза на Катя:

“Не мога така. Ще махна тази оградка. Ако не разделим парцелите по дължина, ще ги оставим така, без граница. Срам ме е – никога не сме се делили с Емил. Толкова години и къшеят хляб, дето се казва, ни е бил общ...”

“Ти луд ли си! – викна Катя. – Ако своя труд не жалиш, помисли поне за моя!”

Той замълча. Всеки път обаче, когато идваше на село, голото, незасадено място в Емиловия парцел, го гледаше с упрек. Тогава реши, вместо да плаща на Емил дрвчетата, ще купи нови и ще му ги засади. Вече беше месец май и навсякъде му отворяха, че е късно за засаждане – овошките вече цъфтяха. Все пак поръча за есента да му запазят от най-добрите сортове. Същият ден прекопа градинката на Емил, вароса дрвчетата му и плати на човек да ги изреже.

Когато бащата на Емил дойде една неделя, остана смаян. “Стара дружба не ръждява!” – каза си той и писа на сина си. През лятото той трябваше да се върне – около шест месеца продължаваше “промисъла” – така наричаха моряците риболова.

Дамян и Катя прекараха ваканцията край морето. Опънаха голяма палатка в парцела и спяха на походни легла. Плажът под мястото им, не по-голям от полянка, беше пуст, но пясъкът бе чист и ситен. Наблизо имаше чудни скали, а дъното – приказно. “Защо го няма още Емил?” – мислеше си той, докато обикаляше из заливчето с маска и харпун. – Трябваше вече да пристигне...” Получи писмо от него след няколко дни – риболовът им се удължавал с един месец, а после мислел да остане и на ремонт в Испания, където ще вадят кораба им на док. Хем ще видят тази чудна страна, хем ще изкарам някой и друг долар повече, пишеше той – защото след шестия месец валутата се увеличавала малко. Щял да си бъде в България някъде към ноември. “Да знаеш как съм закопнял за родните места, за нашето топло море, за нашето кътче... Баща ми писа, че си се грижел за дрвчетата. Благодаря ти много, но не си прави този труд – ти сега си зает човек, имаш много задължения. Остави тази грижа на баща ми – той криво-ляво ще се справи... Много поздравя на Катя. Кога ще дойде бебето?”

“Значи все пак е обиден, щом отказва помощта ми – засегна се от писмото му Дамян. – Поизтъняла е май нашата дружба”. И повече не стъпи в парцела му.

Реши през пролетта да започне строежа на вилата си. Поръча да му изработят план, взе да складира и материали...

Лятото се изтърколи, септември припна след него, и ето че се зададе златният октомври с мъглите и печените кестени по софийските улици.

Един ден получи радиограма от Емил, че пристига. Въпреки че имаше работа, Дамян си взе два дни отпуск и замина за морето да посрещне приятеля си. За пръв път щяха да се срещнат след толкова дълга раздяла.

Дамян беше изненадан от радостта на Емил, че отново са заедно. От погледа му струеше онази топлина, която така ги сближаваше. И нито дума за парцела. Значи не му се сърди! Получи чудесен подарък – френски дихателен автомат за леководолазен апарат – знаеше, че това му беше стара мечта. На Катя донесе плат за рокля и онова, което най-много го развълнува и го накара тайно да се просълзи беше... малко, зимно костюмче от пухкава вълна.

“За сина или дъщерята” – каза Емил.

Дамян не знаеше как да му се отблагодари за всичко и още по-силно почувства вината у себе си.

На следващия ден се канеха да идат до мястото. Дамян успя да се измъкне следобеда под някакъв предлог, отиде до разсадника, където беше поръчал десетина овошки, сред тях и няколко смокини, и веднага замина с колата за селото. Там намери чичото на Катя, заръча да съберат хора да засадят дръвчетата, да ги подрежат и варосат, да прекопаят всичко, така че да няма разлика между двата парцела... И тръгна обратно за Бургас.

На другия ден тръгнаха с Емил призори. По пътя зърнаха старите познати места. Емил се радваше като дете и не преставаше да говори:

“Да знаеш, няма по-хубав от нашия край. И в най-екзотичните чужди страни си спомнях за нашите места и чувствах, че по-хубави от тях няма. Повярвай, Дамяне, чудна е нашата земя!”

Пристигнаха на мястото. Със смесица от гордост и вина Дамян му показваше какво е направил – поточето, циментовото басейнче, оградката, материала за вилата... После прескочиха “дървената граница”, както шеговито я нарече Емил и влязоха в неговото място. Хората на чичо му си бяха свършили добре работата – всичко бе подредено и окопано. Сърцето му лудо биеше - какво ли ще каже Емил? Дамян с напрежение следеше изражението му, но малко тъжната усмивка не слизаше от лицето на приятеля му. Емил се наведе, взе бучка прясно окопана пръст, стри я между пръстите си и каза:

“Благодаря, Дамяне, но не биваше... Нима смяташ, че щях да ти се разсърдя?”

“Исках да те зарадвам, да те изненадам...” – смотолеви Дамян.

“Благодаря ти, но нима с това се измерва приятелството? Аз бях най-много зарадван, че си остави ангажиментите в София и дойде да ме посрещнеш. Това ме зарадва много повече от всичко друго” – посочи Емил с ръка наоколо.

Буца се надигна в гърдите на Дамян и спря в гърлото му.

“Всъщност, аз вече реших – продължи Емил – и тъкмо щях да ти кажа. Ще оставя цялото място на тебе, Дамяне. Мене още поне две години няма да ме има. Не се знае дали няма да остана да плавам още – на кораба казват, че който веднъж го хване “желязото”, отърване няма. Баща ми вече е на години и няма да може да се справя. Ще погинат дръвчетата... Нека останат за тебе. И без това не съм ви направил сватбен подарък – нека това да бъде. А на мене ми стига, като ви дойда някоя есен на гости, да си скъсам ябълка от дървото.”

Буцата, която бе спряла в гърлото на Дамян изведнъж се отрони. Не издържа и се обърна. Емил го загледа изненадан, приближи нерешително и сложи длан на рамото му.

“Емиле! – обърна се рязко Дамян. – Считааш ли ме още за приятел? Не ме ли презираш?”

“Приятели сме, разбира се! Как да не сме приятели!” – рече той и се усмихна. В тази усмивка, в погледа му, Дамян прочете спомена за младежките им мечти и безкрайното съжаление, че останаха несбъднати.

Внезапно Дамян се почувства отново двайсетгодишен. Забрави, че вече е асистент, забрави Катя, забрави всичко! Остана само старата мъжка дружба и мечтите им. Обзе го неописуема омраза към всичката тази еснафска суетност. Хукна побеснял към ниската дъсчена ограда, разделяща местата им, и започна лудо да я рита и троши с крака. Събори я на земята и я стъпчи. Тъпчеше я с някакъв див екстаз, а от гърлото му се носеха нечленоразделни звуци, нещо като вопъл, като гневен рев. Когато я изравни с калта, спря и загледа Емил с див поглед. Пред него като видение се мярна изкривеното от гняв лице на Катя, но той го отхвърли. Преградата вече я нямаше.

Тръгна към Емил бавно, спря пред него и сведе поглед.

“Ако още не ме презираш, прости ми!...”

Емил хвана приятеля си за раменете и рече:

“Не се притеснявай, няма нищо. Ние сме преди всичко приятели. И се усмихна тихо, както само той умееше. – Мъжкото приятелство ръжда не хваща! Нали знаеш?”

Дамян се отдръпна и решително рече:

“Всичко това е наше – посочи той с ръка наоколо. – Няма да има мое и твое. Ще бъде наше! И когато идваш тук след плаването, няма да бъдеш гост, а стопанин. Аз ще се грижа за всичко. Вярваш ли ми?”

“Вярвам ти!” - отвърна Емил.

За пръв път от толкова години, откакто се познаваха, те се прегърнаха по мъжки, тупаха се дружески по раменете, поклащаха се от крак на крак и се смееха. Постепенно смехът им прерасна в спонтанен вик: “Е-е-е-е-ей!” После се пуснаха и се спогледаха дяволито, сборичкаха се и се затъркаляха в младата трева като малчугани – задъхани, щастливи, както някога...

Селяните ги гледаха и се смееха.

24.07.1964 г. Юндола, Родопите.